

Zoomorfní plastiky z obchvatu Kolína

Více či méně realistická ztvárnění zvířat patří k poměrně neobvyklým nálezům, se kterými se můžeme na pravěkých sídlištích setkat. Objevují se už od paleolitu, v podobě známých jeskynních maleb nebo sošek z mamutoviny, zobrazujících především šelmy nebo lovenou zvěř. Od závěru starší doby kamenné nastupuje využití dobře tvarovatelného materiálu – hlíny. Hlína přináší možnosti dokonalého zformování i znázornění detailů. Zpočátku sice byl ještě dodržován jednoduchý schematizující styl starších vzorů, postupně se však ztvárnění předloh stávalo realističtější, a to nejen u vytváření sošek zvířat, ale i daleko početnějších plastických zobrazení lidských postav.

■ Radka ŠUMBEROVÁ

Ačkoliv někteří badatelé považují hliněnou plastiku za součást tzv. neolitického balíčku (např. Hansen 2016) a skutečně na některých staroneolitických lokalitách v jiho-východní Evropě a Anatolii je velmi početná (Mavropigi: Starnini 2018; Dikili Tash: Marangou 2004), v počátcích neolitu u nás jsou nálezy tohoto typu velice vzácné. A ty revidovatelné by se daly spočítat téměř na prstech jedné ruky. V mladších fázích neolitu – zejména v rámci lengyelského kulturního komplexu – jejich množství strmě vzrůstá. Přesto ani tam nepatří k běžným nálezům a zejména zoomorfní plastiku lze označit za výjimečnou.

Členění zoomorfní plastiky

Zoomorfní plastika se na neolitických lokalitách vyskytuje ve třech základních skupinách: volná plastika – tedy samostatné sošky zvířat –, zoomorfní nádoby – tedy nádoby tvarované do podoby zvířete – a nádoby se zoomorfními výčnělky

(srv. např. Podborský 1985), přičemž vzhledem ke zlomkovitosti nálezů nejde často tyto skupiny bezpečně odlišit. Největší koncentrace samostatných zvířecích sošek u nás byla zachycena na neolitickém sídlišti v Libkovicích, kde bylo v jednom ze soujámí nalezeno šest neúplných hliněných plastik a několik zlomků zvířecích rohů (Káčerik 2008). Zvířata zpodobněná v plastikách nebylo vždy možno jednoznačně druhově určit, převážně se jednalo o býky, zastoupeno je zřejmě i prase a jezevec.

Výrazným reprezentantem skupiny zoomorfních nádob je nádoba z Rybňan u Loun rössenské kultury, asi zpodobňující kance (naposled např. Pavlů ed. – Zápotocká 2007, příl. 12: 11), zmínit můžeme nádobu kultury s lineární keramikou z Ervěnic v podobě prasete nebo býka (Mašek 1958) či nový nálezy kultury s vypíchanou keramikou z Květnice (Snitilý 2007), představující pravděpodobně býka. Připomenout lze i zoomorfní nádobu kultury s vypíchanou keramikou z Jaroměře, ve které bylo zřejmě uloženo několik zlomků štípané industrie (Vokolek 2002).

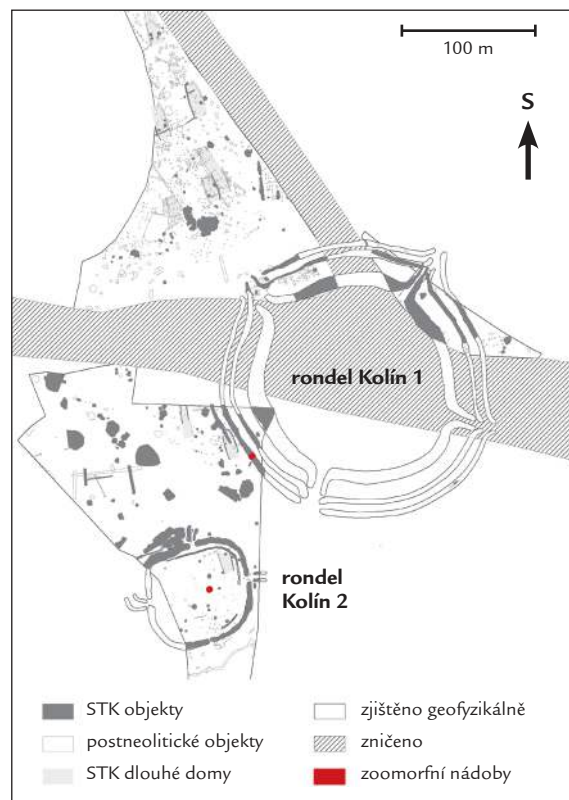
Nejpočetnější skupinou zoomorfní plastiky jsou zoomorfní aplikace na nádobách, kde jistě nejnapadnější je nádoba kultury s lineární keramikou z Bylan se třemi uchy v podobě hlaviček kozorožců. Do kultury s vypíchanou keramikou jsou datovány zlomky nádob z Pouchova (nově Káčerik 2008, obr. 8) a Černého Vola (nově Pavlů ed. – Zápotocká 2007, příl. 12: 12) s hlavičkami býků; pravděpodobně lengyelské kultuře náleží velmi realisticky ztvárněný výčnělek v podobě hlavičky kozla z Třebosic ve východních Čechách (Bulvová-Cebová 2014).

Objevy v Kolíně

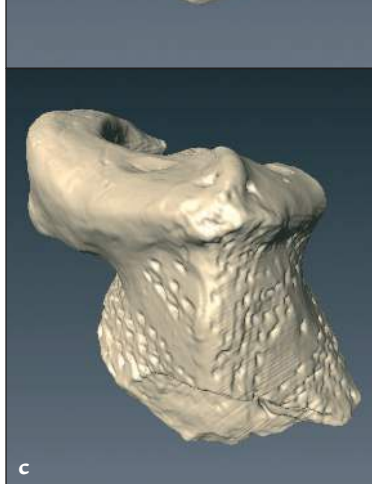
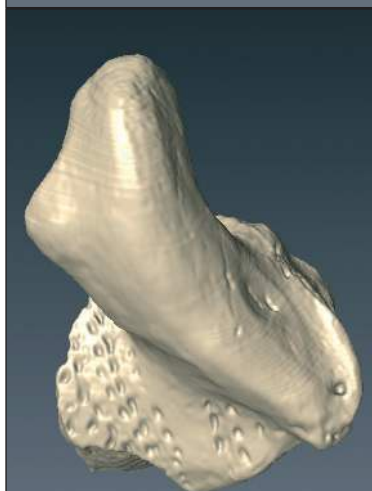
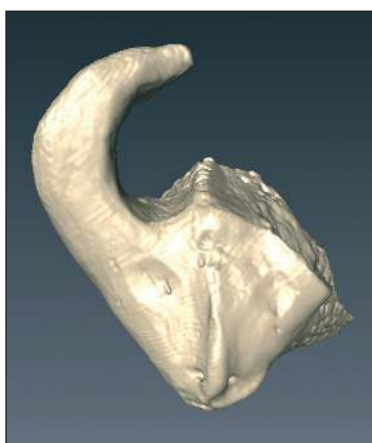
Nálezy z Kolína, kterými se zabývá tento článek, patří s velkou pravděpodobností do kategorie zoomorfních nádob. Torza nádob byla získána v průběhu rozsáhlého záchranného výzkumu v trase obchvatu Kolína, který probíhal v letech 2008–2010. Prozkoumána

zde byla velká část neolitické sídelní aglomerace, jejíž součástí byly v období mladší fáze kultury s vypíchanou keramikou tři rondely. Poloha I se dvěma rondely – z nichž první patří k největším objektům tohoto typu v Evropě – se rozkládala severozápadně od města, na mírném svahu nad okrajem nivy řeky Labe. Kromě neolitických objektů zde bylo odkryto i několik sídlišť z eneolitu a doby bronzové a pohřebiště únětické kultury, bylanské kultury a z raného středověku (Šumberová et al. 2010; Šumberová et al. 2012).

První nálezy zoomorfní plastiky pochází přímo ze zásypu příkopu rondelu 1, objektu, jehož celkový průměr přesahoval 220 m a byl tvořen čtyřmi koncentrickými příkopy (obr. 1). Třetí příkop (obj. 3) měl klasický profil ve tvaru písmene V a dosahoval hloubky až 290 cm od povrchu skrývky. Byl zkoumán pomocí několika podélných i příčných řezů a některé řezy byly vybírány po přirozených vrstvách. Právě z této části výzkumu,

■ Obr. 1 Kolín-obchvat I/38, plán plochy I s vyznačením polohy nálezů zoomorfní plastiky. Autor M. Končelová.

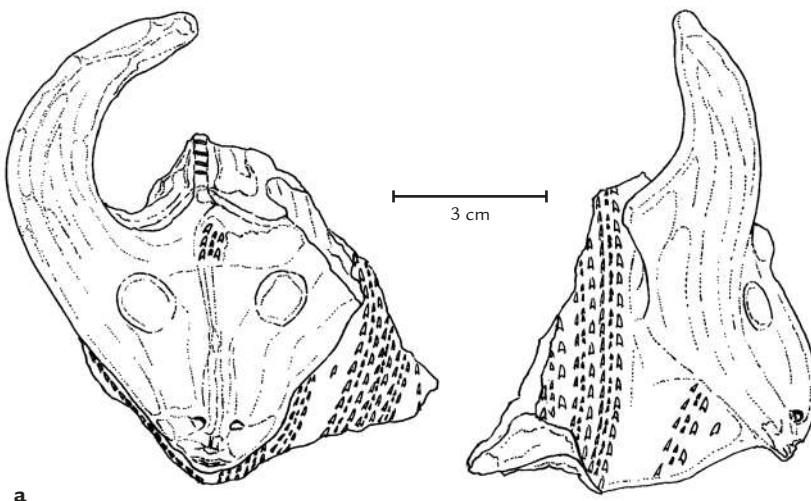

ze sektoru J z hloubky 185 cm od povrchu skrývky, pochází i část nádoby tvořená masivní hlavou býka a navazujícím oválným tělem nádoby (**obr. 2a–c**).

Nádoba byla vyrobena z jemně plaveného keramického těsta šedočerné barvy a býčí hlavička je poměrně masivní. Zachovalá výška fragmentu je 84 mm, šířka 75 mm, průměr nádoby mohl být asi 64 mm a síla stěny nádoby 6 mm. Vnitřní povrch byl jen hrubě uhlazený, vnější povrch leštěný a pokrytý vypíchanou výzdobou. Hlava má z čelního pohledu trojúhelníkovitý tvar, z lící pozvolně vystupují do stran mohutné obloukovitě zahnuté rohy, z nichž jeden je těsně u hlavy odlomen (průměr rohu u nasazení je 23 mm). Mezi rohy je na temeni hlavy masivní přesekávající hrbol (snad náznak sagitálního hřebene), oči jsou naznačeny mělkými prohlubněmi mandlovitého tvaru a mezi nimi je plasticky mírně vytažený nos s dvěma důlky jako nozdrami. Nad nasazením nosu je skupina drobných vseků, které by měly znázorňovat hřívu. Z bočního pohledu jsou patrné výrazné nadočnicové oblouky, oblý čenich a ustupující brada, přecházející v krk, resp. tělo nádoby. Krk není na spodní straně oblý, ale mírně hraněný a hrana je zdůrazněna i výzdobou. Roh je z bočního pohledu opatřen malým výčnělkem, jehož význam nedokážeme vysvětlit. Vypíchaná výzdoba, provedená trojvpíchem, směřuje od rohů a hřbetu dolů a na tuto oběžnou linii zde navazuje vodorovná linie lemující krk a posléze zřejmě břicho zvířete. Na

bocích pak oběžnou linii doplňují šikmé řady vpichů. Na rozhraní krku a těla nádoby je povrchová vrstva keramiky odlomena a předpokládáme zde nasazení nohy nádoby.

Druhý zlomek zoomorfní nádoby byl získán ze sídlištní jámy položené ve vnitřním prostoru rondelu 2, téměř v jeho středu. Tento rondel ležel v těsné blízkosti velkého rondelu 1, byl tvořen pouze jedním příkopem a uvnitř byly zachyceny stopy palisádového žlabu. Průměr této konstrukce byl cca 60 m, ve vnitřním prostoru bylo několik pravidelných kulatých jam, které snad mohly sloužit jako zásobní, a v jedné z nich – obj. 236 – bylo mezi početnou kolekcí keramiky mladší fáze kultury s vypíchanou keramikou nalezeno i torzo zoomorfní nádoby (**obr. 3a–c**). U této plastiky nelze s jistotou říci, že se jedná opět o podobu býka, spíše můžeme mluvit o rohatém zvířeti. Část zoomorfní nádoby byla zhotovena z jemně plaveného keramického těsta šedočerné barvy, zachovalá výška je 59 mm, šířka 28 mm, průměr nádoby nelze změřit, síla stěny nádoby je pouze 3 mm a celkově působí podstatně subtilněji než první nádoba. Vnitřní povrch je hlazený, vnější povrch je leštěný a opět s vypíchanou výzdobou. Hlava má z čelního pohledu trojúhelníkovitý tvar, z čela pozvolně vystupuje dopředu roh nebo paroh, těsně nad nasazením je bohužel odlomen, nasazení druhého rohu (parohu) je patrné jen na zesílení stěny nádoby v místě lomu. Průměr rohu u nasazení je 13 mm. Oči jsou naznačeny

■ **Obr. 2** Torzo zoomorfní nádoby v podobě býka z obj. 3; **a** kresba; **b** foto; **c** snímky z CT – pohledy zepředu, z boku a zespodu.

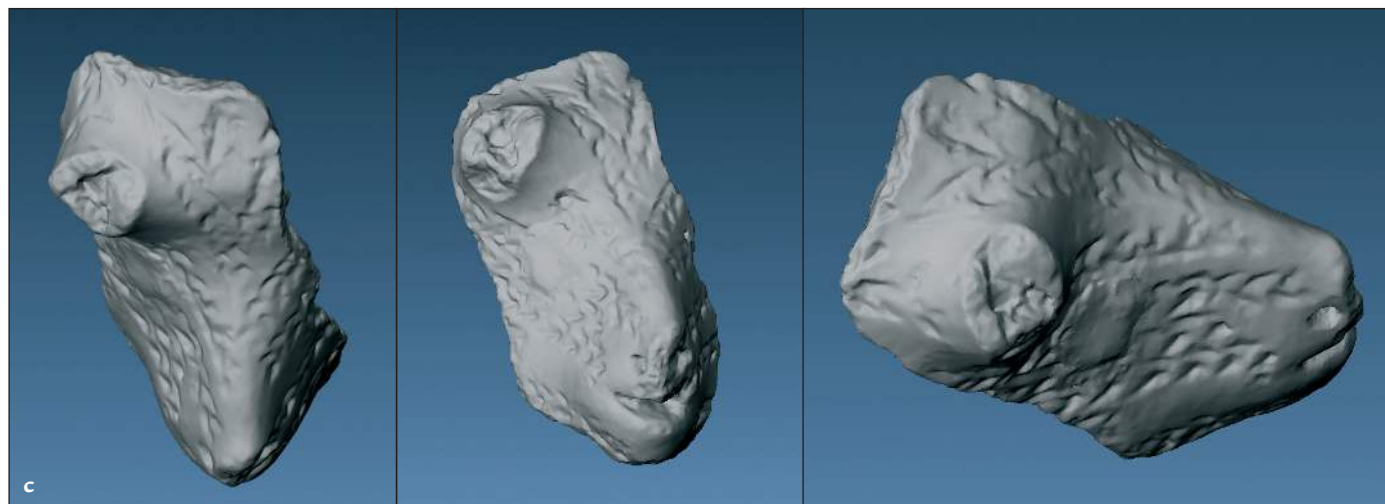
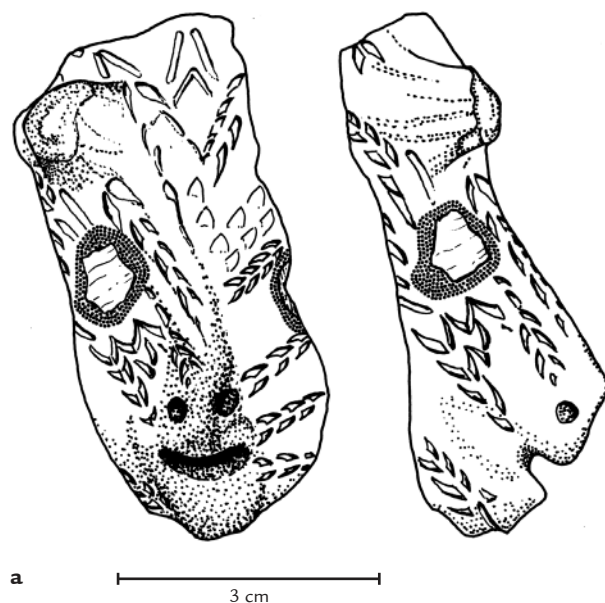
mělkými prohlubněmi, pravé oko zvýrazňuje bílý úlomek perletě, levé oko je zachováno jen částečně, ale v prázdném důlku jsou patrné stopy hmoty k přilepení intarzie s rovnoběžnými rýhami – patrně otisky mušloviny. Tmavá hmota – zřejmě pryskyřice – je i kolem pravého oka. Můžeme tedy oprávněně předpokládat, že perletí byly původně zvýrazněny obě oči. Mezi očima je plasticky vytažený nos se dvěma důlky jako nozdrami, pod nozdrami je hlubokým vsekem naznačená tlama. Z bočního pohledu je patrný oblý čenich, otevřená tlama a ustupující brada. Vypíchaná výzdoba, provedená dvojvápichem a nepravidelnými vpichy, místy tvořícími téměř linie, směřuje od nosu šikmo nahoru a dozadu. Podle profilace v místě odlomení měla nádoba zřejmě oblý vaničkovitý tvar a byla poměrně úzká. Nelze vyloučit, že byla v horní části uzavřená.

Býk a jelen?

První plastika nepochybně ztvárňuje býka a zachycuje i typické maskuliní znaky – nadočnicové oblouky, týlní hrbol, mohutnou šíji s hřívou. Radí se tak k nejpočetnějšímu typu zoomorfních plastik, které už od staršího neolitu znázorňují zejména domestikovaná zvířata, a to nejčastěji býky (Starnini 2018). Ostatně tradice *bukraníí* přesahuje všechny časové i kulturní rámce. Fragmentarita středoevropských nálezů – která je ale obvyklá i na jiných územích a uvažuje se tam i o úmyslném rozbíjení těchto předmětů (Gaydarska et al. 2007, u nás např. Káčerik

2008, 26) – poněkud omezuje možnosti tvarové rekonstrukce celých nádob. Pokud se ale podíváme do prostoru jihovýchodní Evropy, typově se celé nádoby mohly podobat vaničkovitým nádobám, které byly nalezeny např. na řecké lokalitě Dikili Tash (Marangou 2004, Pl. 109), nebo uzavřené nádoby z eponymní lokality Vinča (Srejović 1968, Sl. 13). Je s podivem – zvláště vzhledem k výjimečnosti a ojedinělosti těchto nálezů u nás –, jak velmi se býček z Kolína podobá nálezu z Černého Vola, bohužel dnes již ztracenému. Podle fotografie (obr. 4 – dle Stocký 1926, tab. 46) je tento býk sice o něco subtilnější a v detailech odlišný, nicméně celkový dojem je velmi obdobný, včetně odlomení jednoho rohu.

Vzhledem k poškození druhé plastiky a absenci typických znaků nelze s jistotou určit druh zvířete, které plastika zobrazuje, a měli bychom mluvit pouze o „rohatém zvířeti“. Čelní nasazení parohu nad okem, úzká profilace hlavy i nádoby a celkově subtilní elegantní provedení ale umožňuje uvažovat o jelenovi nebo srnci, případně kozorožci. Lovená zvířata jsou sice v nálezech zastoupena výrazně méně, nicméně se mohou objevit (srv. např. nádobu ve tvaru jelena na lokalitě Muldava – nově Bánffy 2001, Pl. 1: 1), zejména v mladších fázích neolitu by tato skutečnost korelovala i se zvýšeným počtem kostí lovených zvířat na sídlištích (např. Dreslerová 2006, 8–11), který je ostatně doložen i pro sídliště kultury s vypíchanou keramikou v Kolíně (Řídký et al. 2019). Zcela výjimečné je zvýraznění oka perletí, které je minimálně

■ Obr. 3 Torzo zoomorfní nádoby z obj. 236 v podobě „jelena“; a kresba; b foto; c 3D skeny – pohled shora, zepředu a z boku.

v prostředí středoevropského neolitu unikátní. Nedávné nálezy ze studen v německé Eytře a Altscherbitz, kde byly pomocí intarzie březovou kůrou zdoben povrchy nádob (Tegel et al. 2012), ale naznačují, že tato technika byla známá a používaná asi častěji, než nám stupeň dochování keramických nálezů obvykle umožňuje posoudit. V případě studen se uvažuje o votivním charakteru těchto situací, stejně jako je třeba ho brát v úvahu i v případě antropomorfních a zoomorfních plastik. Březová kůra byla – obdobně jako perleťové oko jelena – lepena na povrch nádob pryskyřicí, případně směsí pryskyřic, jejichž využití zejména v pozdějších fázích pravěku je poměrně běžné (srv. např. Prokeš et al. 2011; Šumberová – Valentová 2011).

Oči z perleti

Mušle byly už od paleolitu používány ve formě ozdob, v neolitu je nejčastější využití středomořských mušlí druhu *Spondylus*, které byly různě upravovány, zpravidla do podoby závěsků a korálků, a jejich rozšíření po Evropě umožňuje sledovat trasy dálkových obchodů. Ostatně i dívka, pohřbená

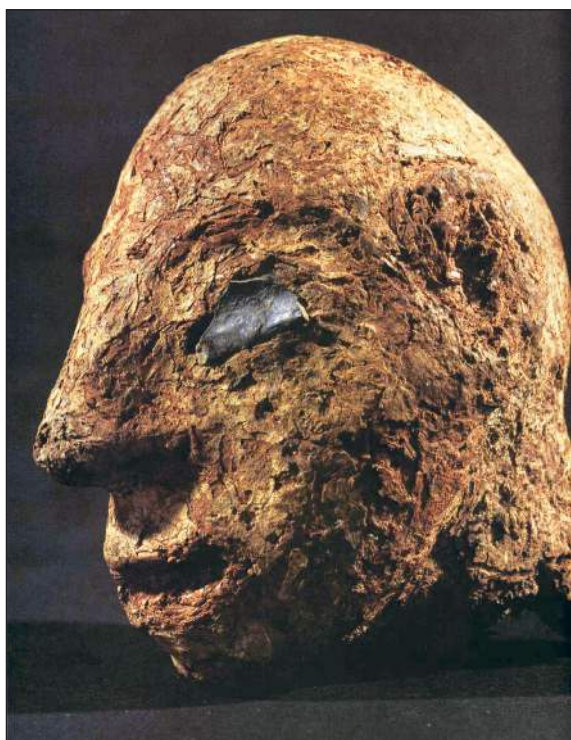
■ Obr. 4 Hlavička býka z Černého Vola (dle Stocký 1926, tab. 46).

u kolínského rondelu 1 (a přezdívaná již v době výzkumu „mušlová víla“), měla oděv nebo opasek zdobený mořskými mušlemi druhu *Glycymeris* a kolem krku náhrdelník z drobných ulitek říčního druhu *Theodoxus* (Brzobohatá et al. 2017). Často se předpokládá, že využití tohoto materiálu mělo i symbolický význam a zastupovalo ženský princip a plodnost, nelze zde zmínit i pokládání mušlí na oči zemřelých u některých kultů či úplné nahrazování očí mušlemi u mumií (srv. např. Kukoč 2010). U kolínských plastik mohlo mít použití perleť čistě výtvarný efekt a je vlastně s podivem, že se neobjevuje častěji, když materiál byl zejména u sídlišť poblíž řek snadno dostupný. Plastiky z okruhu moravské malované keramiky jsou sice bohatě zdobeny pestrými barevnými ornamenty, metoda intarzie tam ale není používána a oči jsou zpravidla naznačeny jen plasticky, případně bílou barvou. V prostředí evropského neolitu se nám podařilo dohledat pouze jedinou nejistou analogii na lokalitě Dolnoslav v Bulharsku, kde má jedna z početných lidských plastik oči zdobené perletí (obr. 5 – dle Kruta 1993, obr. 15). Nálezy z této lokality nejsou prozatím souhrnně publikovány, nicméně popiska u fotografie obdobné nebo stejné plastiky na stránkách plovdivského muzea mluví o inkrustaci, nikoli

intarzii a soška je zde řazena až do eneolitu,¹ podobně jako převážná část nálezů z lokality (Gaydarska et al. 2007). Ať už je tedy původní informace pravdivá nebo ne, je zřejmé, že metoda intarzie perletí je v neolitu naprosto výjimečná a za výjimečný tak lze považovat i předmět, na kterém byla aplikována. Hlavička rohatého zvířete – snad jelena – byla součástí poměrně drobné úzké nádoby, jejíž obsah je nám bohužel neznámý.

K čemu byly?

O významu a funkci neolitických zoomorfních i antropomorfních nádob se vedou četné diskuse a interpretace se pohybují od zcela profánních funkcí po funkce symbolické a kultovní. Výskyt těchto typů nádob v jednotlivých domácnostech odpovídá teoriím o rodinném kultu v tomto prostředí (Bánffy 2001) a personifikaci obličejových a zoomorfních nádob (Pavlů – Šumberová 2017). V poslední době prováděné přírodovědné analýzy vnitřního povrchu některých zoomorfních nádob dokládají přítomnost stop po fosilních palivech na stěnách nádob a ukazovaly by na funkci lampy či schránky na oheň (Marangou – Stern 2009), a některé zlomky zoomorfních nádob dokonce nesou stopy ohně. Asi by bylo zjednodušující tvrdit, že se skutečně jedná

■ Obr. 5 Antropomorfní plastika z Dolnoslavi (dle Kruta 1993, obr. 15).

1 Viz http://www.archaeologicalmuseumplovdiv.org/_m1710/Prehistoric-Art.

pouze o lampy, na některých lokalitách se zdá, že nálezy tohoto typu jsou nejčastější poblíž tzv. domácích oltářů či kultovních rohů v domě, a tudíž mohly sloužit k osvětlování toho místa či k ochraně ohně jako důležité součásti života i rituálu (Marangou 2004; Bánffy 2001, 60). Jsou ale i lokality, jako třeba Çatalhöyük, kde se podobné nálezy vyskytují ve velkém množství a nacházejí se v „běžném“ sídlištním odpadu (Weismantel – Meskel 2014, 240). Na této jedinečné lokalitě ale asi nic nemůžeme označit jako běžné a zcela utilitární. Odlišné nálezy okolnosti plastik z Kolína – příkop rondelu a zásobní jáma uprostřed rondelu – evokují jiný typ rituálu než pouze rodinný, nicméně stále musíme brát v úvahu, že pracujeme s odpadem, někdy i opakovaně přemísťovaným. Na tellu Dikili Tash jsou otevřené typy nádob častěji vně domů u venkovních ohnišť, menší uzavřené nádoby pak uvnitř domů poblíž krbů či zásobních nádob (Marangou 2004, 405). Protože některé analyzované zlomky nesly stopy po vonných látkách či olejích a včelím vosku a mohly sloužit k ochraně vzácných látek, využívaných při různých rituálech či v léčitelství, autoři se domnívají, že jinou funkci mohly mít otevřené nádoby a jinou nádoby uzavřené, které mívají i menší objem (Marangou – Stern 2009). Evidentní rozdíl ve využití nádob i difference ve výskytu a rozložení nálezů na sídlištních nás vedou k závěru, že stejně jako řada jiných nádob a předmětů v pravěku sloužila k různým účelům i zoomorfní nádoby byly multifunkční. Jejich využití nelze spatřovat odděleně v praktické nebo rituální sféře života neolitiků, protože ani oni je patrně neoddělovali. Veškerá jejich tvorba i činnost měla silné společenské i symbolické souvislosti a zoomorfní nádoby plnily svou funkci v reálném i symbolickém světě.

Použitá literatura

Bánffy, E. 2001: Notes on the Connection between Human and Zoomorphic Representations in the Neolithic. In: P. F. Biehl – F. Bertemes – H. Meller (eds.), *The Archaeology of Cult and Religion*. Budapest, 53–71.

Brzobohatá, H. – Šumberová, R. – Votrubová-Dubská, J. – Vaněk, D. 2017: A Case of Sharp Force Trauma to the Skull of Female Buried Within a Neolithic Rondel, Kolín (Czech Republic), *Collegium Antropologicum*, 41(3): 297–303.

Bulvová-Cebová, K. 2014: Zoomorfní plastika kozla z mladší doby kamenné z Třebosic (okr. Pardubice), *Zborník Slovenského národného múzea CVIII, Archeológia* 24, 9–15.

Dreslerová, G. 2006: Vyhodnocení zvířecích kostí z neolitického sídliště Těšetice-Kyjovice (okr. Znojmo, Česká republika), *Archeologické rozhledy* 58, 3–32.

Gaydarska, B. – Chapman, J. – Raduntcheva, A. – Koleva, B. 2007: The chaîne opératoire approach to prehistoric figurines: an example from Dolnoslav, Bulgaria. In: *Image and imagination*. Cambridge, 171–184.

Hansen, S. 2016: Early Neolithic Figurines in Aşağı Pınar, Turkish Thrace. In: Ü. Yalçın (ed.), *Anatolien und seine Nachbarn vor 10 000 Jahren. Der Anschnitt 31. Anatolian Metal VII*. Bochum, 85–93.

Kácerík, A. 2008: Neolitické zoomorfní plastiky z Libkovic u Mostu a možnosti jejich relevantní interpretace, *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003–2007*, 15–31.

Kruta, V. 1993: L'Europe delle origini; (traduzione dal francese di Marcelo Lenzini, Guido Nestri, Maria Luise Rotondi de Luigi). Milano.

Kukoč, S. 2010: Školjka i koralj u nakitu Liburna, *Histria Antiqua* 19, 205–220.

Marangou, Ch. 2004: Les récipients zoomorphes et anthropomorphes du Néolithique moyen et Néolithique Récent (Chalcolithique). In: R. Treuil, Dikili Tash. Village préhistorique de Macédoine orientale I. Fouilles de Jean Deshayes (1961–1975), *Bulletin de Correspondance Hellénique, Supplément* 37. Athènes, 271–312.

Marangou, Ch. – Stern, B. 2009: Neolithic zoomorphic vessels from eastern Macedonia, Greece: issues of function, *Archaeometry* 51, 3, 397–412.

Mašek, N. 1958: Volutová zoomorfní nádobka z Ervěnic, *Archeologické rozhledy* 10, 708, 725–726, obr. 273: 4.

Oliva, M. 2005: Civilizace moravského paleolitu a mezolitu. Brno.

Pavlu, I. (ed.) – Zápotocká, M. 2007: *Archeologie pravěkých Čech 3. Neolit*. Praha.

Pavlu, I. – Šumberová, R. 2017: The social role of Neolithic face pots. In: H. Schwarzberg – V. Becker, *Bodies of Clay. Prehistoric humanised pottery. Proceedings of the Session at the 19th EAA Annual Meeting at Pilsen, 5th September 2013*, 110–120.

Podborský, V. 1985: Těšetice – Kyjovice 2 / Figurální plastika lidu s moravskou malovanou keramikou. Brno.

Prokeš, L. – Procházková, M. – Kuča, M. – Parma, D. – Fojtík, P. – Humpola, D. 2011: Identifikace tmavých smolných hmot z neolitických nálezů na Moravě, *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis* 14–15, 113–130.

Snitýl, P. 2007: Fragment neolitické zoomorfní nádoby z Květnice, *Archeologické rozhledy* 59, 762–764.

Srejović, D. 1968: Neolitická plastika centralnobalkanskog područja. In: L. Trifunović (ed.), *Neolit centralnog Balkana*. Beograd.

Starnini, E. 2018: The figurines from the Early Neolithic settlement of Mavropigi (Western Greek Macedonia) and their significance in the neolithization proces of Greece, *Eurasian Prehistory* 14 (1–2), 55–152.

Řádský, J. – Květnina, P. – Limburský, P. – Končelová, M. – Burgert, P. – Šumberová, R. 2019: Big Men or Chiefs. Rondel builders of neolithic Europe. Oxbow books.

Šumberová, R. – Valentová, J. 2011: Dům mrtvých, nebo dům živých? Laténský objekt s lidskými kostrami z Nových Dvůrů, okr. Kutná Hora, *Archeologické rozhledy* 58, 220–250.

Šumberová, R. – Malyková, D. – Vepřeková, J. – Pecinová, M. 2010: Sídelní aglomerace v prostoru dnešního Kolína. Záchranný výzkum v trase obchvatu města. *Archeologické rozhledy* 62, 661–679.

Šumberová, R. et al. 2012: Cesta napříč časem a krajinou. Katalog k výstavě nálezů ze záchranného archeologického výzkumu v trase obchvatu Kolína 2008–2010. Praha.

Vokolek, V. 2002: Neolitická zoomorfní nádoba z Jaroměře, *Archeologické rozhledy* 54, 314–318.

Weismantel, M. – Meskel, L. 2014: Substances: 'Following the material' through two prehistoric cases. *Journal of Material Culture* 19, 233–251.

Tegel, W. – Elburg, R. – Hakelberg, D. – Stäuble, H. – Bunting, U. 2012: Early Neolithic Water Wels Reveal the World's Oldest Wood Architecture. *PLoS ONE* 7(12): e51374.

Summary

Zoomorphic Sculptures from the Kolín Bypass

Zoomorphic sculptures are amongst the rarest finds within the Neolithic settlements of Central Europe but they are fairly common in South-east Europe. In our region the most common finds are zoomorphic protuberances on vessels but the new finds from the Kolín bypass belong to the category of zoomorphic vessels. Torsos of zoomorphic vessels were obtained during a rescue excavation on the route of the town bypass. The first fragment, depicting a bull, was found in the ditch of roundel 1, the second depicting an animal with either horns or antlers, possibly a deer, was in a storage pit in the centre of roundel 2. Both vessels were decorated in a way typical for the later phase of Stroked Ware culture, the seconds fragment also had eyes inlaid with mother-of-pearl. The use of mother-of-pearl inlay is exceptional during the Neolithic and we only found one later analogy from Dolnoslav in Bulgaria where an anthropomorphic sculpture was similarly decorated with mother-of-pearl. Although in the Neolithic it is presumed that family cult was practised in individual households, the context of the Kolín vessels suggest a different ritual type. Analyses of finds from South-east Europe point to the use of zoomorphic vessels for either lighting a space, for incense-burning or for storing aromatic substances and oils. Zoomorphic vessels were probably multifunctional and their use should be seen in both practical and ritual spheres of Neolithic lives, both spheres being closely linked.

Článek vznikl s podporou Grantové agentury České republiky, číslo projektu 15-16963S.

Radka Šumberová, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha, adresa: pracoviště Kutná Hora, Hloušická 609, 284 01 Kutná Hora, e-mail: sumberova@arup.cas.cz